

Podzemní chodby broumovského kláštera

(aneb Zwergloch)

Každému obyvateli byl známý Zwergloch, vápencová štola u městského mlýnského náhonu, vedoucí dále pod klášterní zahradu. Pověst praví, že tady byla chodba až do klášterního sklepa, jíž mohli řeholníci při obléhání města využít k tajnému útěku z kláštera. Chodba údajně ústila na povrch u výletního hostince Ráje.

Nebyla to však jediná úniková cesta z kláštera. Dalo se z něj prý také dostat podzemní chodbou mířící pod městem až k Dolní Bráně. Tuto cestu jednou použili zloději, kteří kradli u klášterního řezníka Víta Tony a v klášterním statku Vorwerku. Částí této chodby je prý klenba, na níž se narazilo v roce 1897 při pokládání základního kamene meteorologické budky.

Třetí chodba se podle domněnek místních táhla směrem k Broumovským stěnám a odtud dál až do Police nad Metují, kde ústila u tamějšího hřbitovního kostela.

Vysvětlivky

1 - Zwergloch, je slovo pocházející z němčiny a jde o složeninu dvou slov. Zwerg (trpaslík) a Loch (díra, kobka, štola, sluj, nora). O tomto místě se zmiňuje už v 17. století Hesseliův urbář (Johann Georg Hesselius, autor soupisu majetku klášterního panství a daňových povinností kláštera poddaných, který je znám pod názvem *Urbarium Neoconscriptum Cum Explicatione Brevi*). Cituji z překladu díla tohoto:

a/ V přídatku popisů horizontů pro lesního pojezdného, majícího zdejší lesy na starost. Ta zmiňuje dva lesy, které vrchnost vlastnila, a to les Hoprich (původně zvaný Hofenberg, tedy Dvorský vrch), a les nad údolím Stěnavy. V lese Hoprich byla zřízena obora pro srnčí a vysokou zvěř s ochranným vrchem a jakýmsi valem. V případě lesa v údolí Stěnavy, jenž končí ve svahu u broumovského kláštera, zmiňuje Hesselius známou pověst o hluboké díře obydlené trpaslíky (Zwergloch).

b/ Před lety si chtěly dědičné statky v Hejtmánkovicích tento les a celý horský svah až po hřeben a až dolů do údolí k řece dědičně přivlastnit. Bylo jim ale stařešiny dobré paměti z jiných vsí řečeno, že tento horský svah a křoví patří od pradávna vrchnosti a jí je také využíván. Hejtmánkovičtí se nechali přesvědčit, a tím byla věc vyřízena. Téměř u konce porostu, přibližně u hejtmánkovických usedlostí a městského rybníka, na svahu až ke svému hornímu mlýnu užívá město také kousek lesa. Má tamtéž hluboko ve skalách jeskyni, která mu též patří, jak říkají staří. Zde sídlili skřítkové, proto se ještě dodnes jmenuje Zwergloch (Skřítkova nora). Od tohoto městského lesa pokračuje Steinerberg (Kamenný vrch) až ke klášteru, ale bez porostu.

2. Vorwerk, je slovo pocházející z němčiny a jde o složeninu dvou slov. Vor (před) a Werk (dílo). Do kupy se slovo používalo ve středověku pro označení statku, sídla, dvoru, kde se před nějakým sídlem vrchnosti, připravovalo vše, co vrchnost potřebovala. V počestném pojmenování se vžil výraz poplužní dvůr. Jde tedy o pojmenování pro panský či vrchnostenský dvůr, který obhospodařoval vrchnosti její půdu. Český název je odvozen od staré měrné jednotky "popluží". Když se v pověsti

mluví o klášterním Vorwerku, mluví se tedy o klášterním statku, který pro klášter zajišťoval obživu.

3 - Pod broumovským klášterem se opravdu dodnes nacházejí rozsáhlé chodby, sklepní kóje a nejníže jsou chodby kanalizační. Žádná z nich však nevede do takových dálek, o kterých mluví pověst, která přehání, že se chodbami dalo dojít až do lesů mimo Broumov do Ráje (les na pravém břehu Stěnavy nad vápencovitou opukou zhruba ve 4 km pruhu od kláštera) nebo dokonce až do sousedního (15 km vzdáleného) kláštera v Polici nad Metují.

4 - Mineralogická poznámka Johanna Schadeho, což byl učitel a vlastivědný spisovatel, celým jménem Johann Nepomuk Schade (1862 - 1924). Ten napsal do regionálního časopisu Riesengebirge in Wort und Bild (Krkonose slovem a obrazem) článek o hledání měděné rudy a těžbě vápence ve východní části hejtmánkovického Ráje. Bylo by jistě zajímavé pokusit se o bližší určení míst, na nichž kdysi došlo k těžbě minerálů - vyústění sloje a lomu na deskový vápenec, světově proslulý paleontologickými nálezy. V padesátých letech 19. století pan Benedict Schroll v Ráji, jmenovitě v údolí potoka, který tímto lesem protéká, učinil několik pokusů o nalezení a případnou těžbu měděné rudy. Ještě dnes je vidět ve srázu poblíž cesty štola podobný otvor, který vede jen asi 3 až 4 m do nitra kopce. Lidová pověst uvádí tuto „sluj“ do spojitosti s takzvanou „Trpasličí dírou“ (Zwergloch) ve strmém břehu na skále, nad mlýnským náhonem, a tvrdí, že z obou míst vedla kdysi štola do kláštera. Byla to buď také zkušební štola, nebo to byla štola, ve které se těžil deskový vápenec. Sotva 500 kroků odtud je totiž vzdálený městský lom na vápenec. Uvádí se také, že majitel pozemků Menzel (běžně byl znám pod jménem Kastner), majitel Ráje, před několika lety v již uvedeném údolí potoka začal těžit vápenec. Vytěžený deskový vápenec byl podle ústní výpovědi pana Dr. Antona Fritsche, známého autora knihy Fauna der Permformation, bohatý na otisky živočichů a rostlin. Snad je nějaký takový otisk ve vlastnictví laskavého čtenáře, který ho předá Krkonošskému muzeu. Nový materiál se už nedá získat, lom byl po krátkém provozu opuštěn. Výskyt otisků živočichů a rostlin na tomto místě byl pozoruhodný zejména tím, že fauna olivětínského deskového vápence, který byl lámán asi 1200 m od uvedeného místa, zahrnovala ryby (Palaeoniscus), žraloky (Xenacanthus, Pleuracanthus) a ještěry (Chelidosaurus) - zvířata, která tehdy v moři a na pobřeží žila. Takzvaná pověstmi opředená Trpasličí díra (tedy její druhá strana, vyústění či východ, pokud za vchod považujeme podle pověsti díru pod klášterem u náhonu mlýna - poznámka autora) je nad náhonem za teplárnou olivětínského závodu Veby, a jde o skalní útvar, který je výsledkem přirozeného zvětrávání opukového podloží.

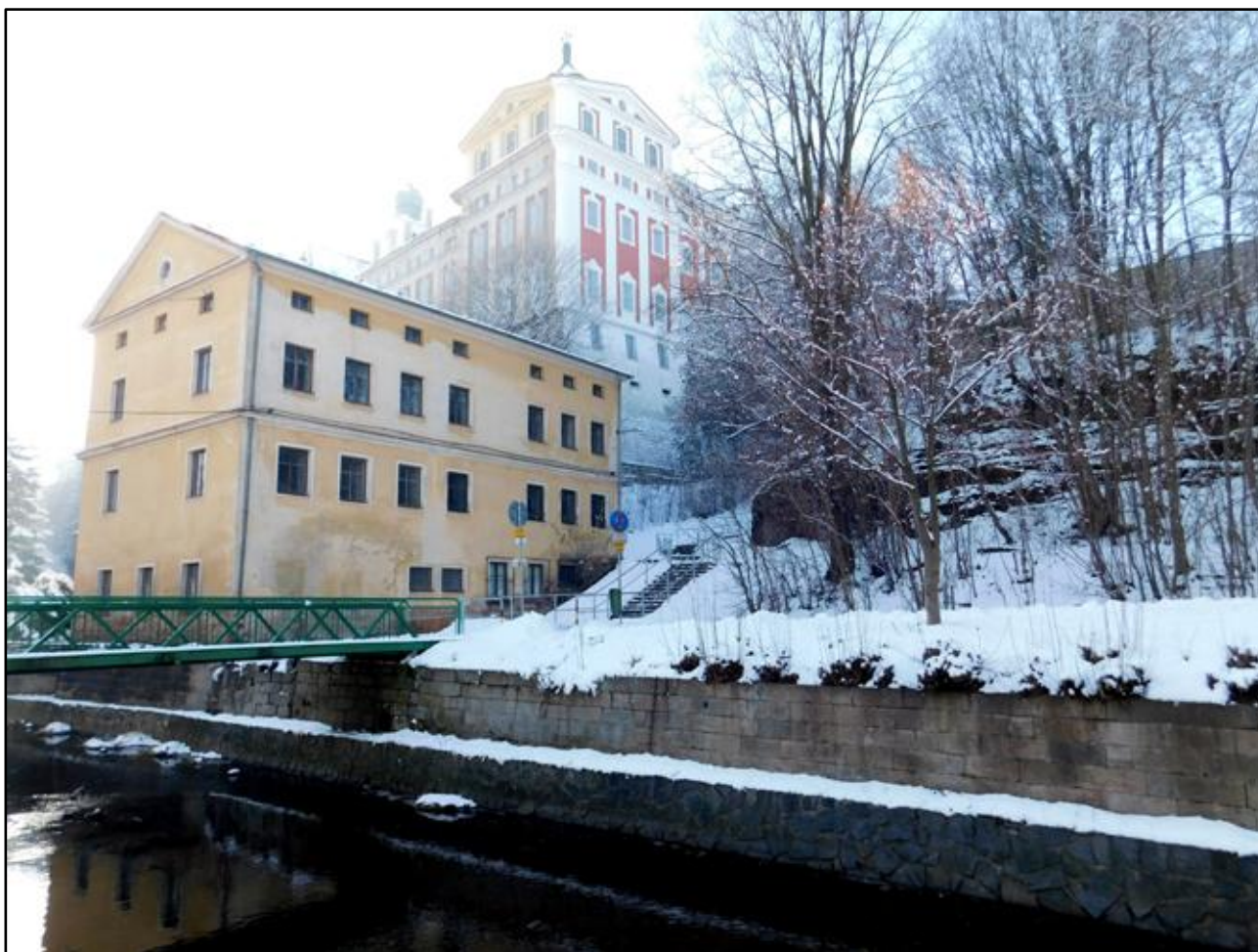
5 - Dolní brána, která je v pověsti zmíněna, byla ve středověku ve spodní části hradbami opevněného Broumova, kousek pod náměstím. Je nasnadě, že nad náměstím v kopci se zase nacházela Horní brána. Je to dáno zeměpisným profilem Broumova, který leží na skalním a opukovém ostrohu (vyvýšeném podloží), jehož profil připomíná šikmou plochu. Zatímco u Horní brány (která bývala nedaleko kláštera nad náměstím) spatříme na mapě nadmořskou výšku zhruba 410 m n/m, tak u Dolní brány (která bývala asi 500 m pod náměstím, jde o 385 m n/m). Pokud by, jak praví pověst, byla jedna z klášterních tajných chodeb nasměrována k dolní bráně, musela by vést skrz opukovou skálu pod náměstím, zřejmě v trase, kde se nachází dodnes hladomorna. Původní městské hradby byly zbudovány v letech 1357 - 1359. Západní (horní) a východní (dolní) brána byly součástí skrz město vedoucí

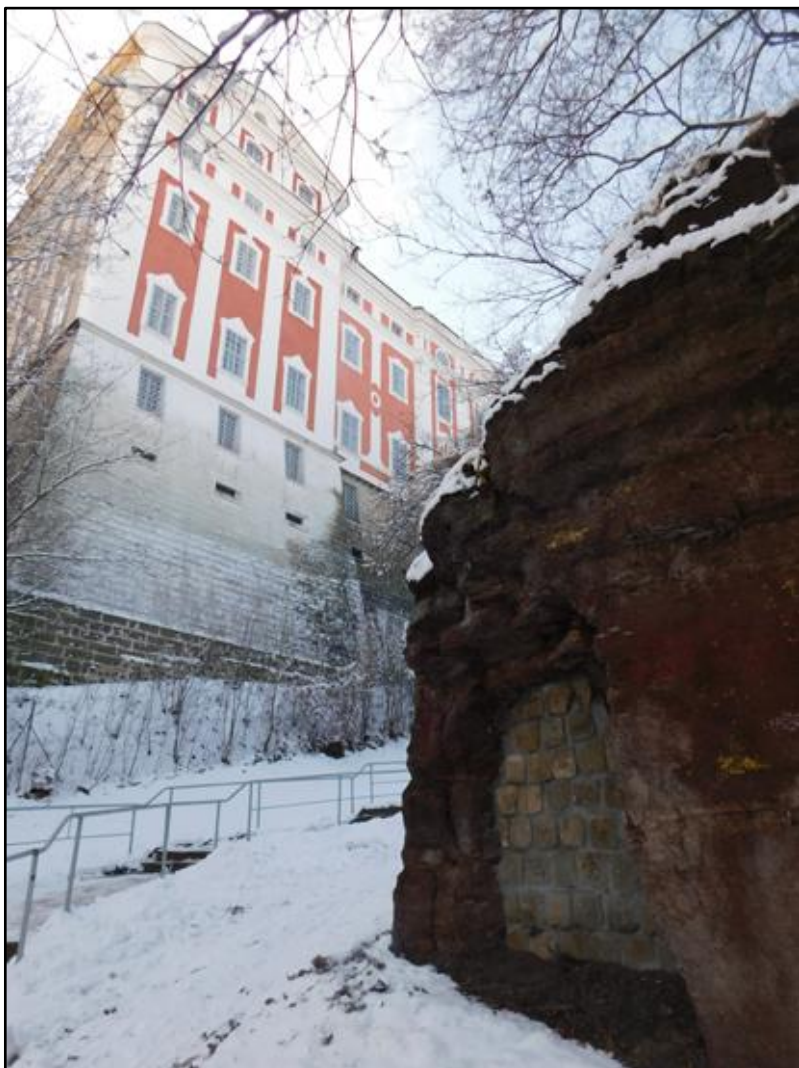
cesty, zatímco severní a jižní vstupy a výstupy do/z města byly z vyššího skalního ostrohu řešeny schodišti s výklenky a věžičkou, takzvanou fortnou. Na rozdíl od zbytku severní a jižní fortny, se horní, ani dolní brána, dodnes nedochovaly.

(vlevo) Takzvaná pověstmi opředená Trpasličí díra (tedy její druhá strana, vyústění či východ, pokud za vchod považujeme podle pověsti díru pod klášterem u náhonu mlýna) je nad náhonem za teplárnou olivětínského závodu Veby, a jde o skalní útvar, který je výsledkem přirozeného zvětrávání opukového podloží.

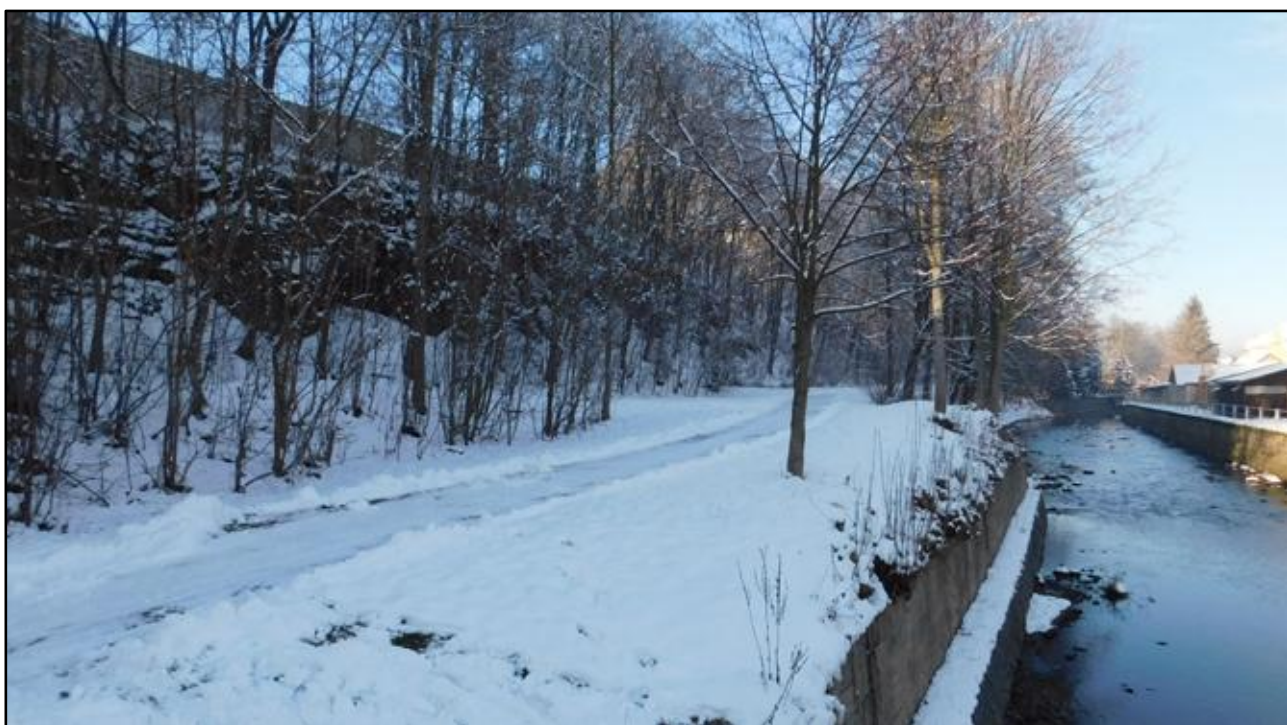
(dole) Broumovský klášter vystavěný na skále nad řekou Sěnavou. Budova na okraji řeky je pozůstatek bývalého městského mlýna. Vpravo nad břehem Sěnavy je vidět vyvýšené opukové podloží klášterní zahrady.

(vlevo) Na pozadí se tyčí hrana broumovského kláštera, který byl vystavěn na skále nad řekou Štěnavou. Pod klášterem jsou na okraji Štěnavy dodnes pozůstatky městského mlýna, u kterého začínal opukový hřbet pod klášterní zahradou s viditelným pozůstatkem po otvoru do skály (jak praví pověst: Každému obyvateli byl známý Zwergloch, vápencová štola u městského mlýnského náhonu, vedoucí dále pod klášterní zahradu).

(dole) Opukové podloží na pravém břehu Štěnavy je podkladem pod klášterní zahradou, do které podle pověsti vedla vápencová štola u městského mlýna.

Pod klášterem jsou na okraji Štěnavy dodnes pozůstatky městského mlýna, u kterého začínal opukový hřbet pod klášterní zahradou s viditelným pozůstatkem po otvoru do skály (jak praví pověst: Každému obyvateli byl známý Zwergloch, vápencová štola u městského mlýnského náhonu, vedoucí dále pod klášterní zahradu).

Milan Škoda

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Broumovské noviny

fotografie: Milan Škoda a Broumovské noviny